

Araştırma Makalesi/Reserach Article

Çiftçilerin Sosyal Güvenlik Sistemiyle İlgili Tutumları: Çanakkale İli Örneği

Orhun Kıraner¹

Selma Kayalak^{2*}

¹ ÇOMU Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü

² Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Çanakkale, Türkiye

*Sorumlu yazar: selmakayalak@comu.edu.tr

Geliş Tarihi: 21.02.2022

Kabul Tarihi: 07.04.2022

Öz

Doğa tarımsal üretimde hâkim üretim faktörüdür. Doğanın hâkimiyeti hem ağır çalışma koşullarına hem de düşük ve istikrarsız bir kazançta neden olmaktadır. Bu olumsuzlukların yanı sıra, ağır çalışma koşullarının yıpratıcı etkisini, çalışma refahını ve gelecek güvencesinin sağlanabilecek sosyal güvenlik sisteminden tarım çalışanları yeterince yararlanamamaktadır. Tarım sektöründe çalışanlara yönelik sosyal güvenlik düzenlemeleri 1983 başlamış ve 2011 yılında yapılan değişikliklerle son şeklini almıştır. Bu çalışmada Çanakkale merkez ilçeye bağlı, 12 köydeki tarımsal üretim yapan 96 çiftçi ile anket çalışması yapılmıştır. Çanakkale ilindeki çiftçilerin sosyal güvenlik sistemiyle ilgili bilgileri, memnuniyetleri ve sosyal güvenlik primiyle ilgili düşünce, tutum ve davranışlarında araştırılmıştır. Araştırmada çiftçilerin sosyal güvenlik primini çok yüksek bulduklarını ve ödeme güçlüğü yaşadığı belirlenmiştir. Ki-kare testlerine göre, çiftçilerin yaşı, eğitim seviyesi, hane halkı büyüklüğü, mesleki tecrübesi vb özellikleriyle ödemeye razı oldukları prim miktarı arasında bir ilişki bulunamamıştır. Çiftçilerin sahip olduğu tarım arazisi büyüklüğü ve büyükbaş hayvan varlığıyla, tarım dışı gelir sahipliği ve ortalama hane geliriyle ise ödemeye razı oldukları prim miktarı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Sosyal güvenlik primlerinin ödeme dönemlerinde esneklik sağlanması ve prim miktarının düşürülmesi, çiftçilerin sosyal güvenlik olanaklarından daha fazla yararlanmalarını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarımsal İstihdam, Sosyal Güvenlik, Sosyal Güvenlik Primi

Attitudes of Farmers to Social Security System: The Example of Çanakkale Province Abstract

Nature is the dominant factor for production of agricultural products. This domination leads to harsh working conditions as well as unsteady and low-income levels. In addition to these disadvantages, agricultural workers cannot sufficiently benefit from the social security system, which can provide the abrasive effect of the harsh working conditions, working welfare and assurance of the future. Social Security Regulations for agricultural industry workers is started in 1983 and took final shape with final changes made in 2011. In this study, a survey is conducted with 96 farmers in agricultural production in 12 villages of Çanakkale central district. The knowledge and satisfaction about Social Security System as well as thoughts, attitudes and behaviors about social security support premium of the farmers in Çanakkale are investigated. The study determined that the farmers found the social security premium is very high and had difficulty in paying. According to the chi-square tests, no relationship is found between the age, education level, household size, professional experience, etc. of the farmers and the amount of premium they are willing to pay. It has been determined that there is a statistically significant relationship between the size of agricultural lands and the number of cattle, non-agricultural income and average household income and the amount of premium they want to pay. Providing flexibility in the payment periods of social security premiums and reducing the amount of premiums will enable farmers to benefit more from social security opportunities.

Keywords: Agricultural Employment, Social Security, Social Security Premium

Giriş

Farklı gelişmişlik düzeylerindeki ülkelerin ve ekonomik sistemlerin temel ekonomik sorunlarından biri istihdamdır. Toplam nüfus içinde istihdama katılımın ve sosyal güvenlik sisteminde kayıtlılık oranının yüksekliği ekonomik ve sosyal kalkınmanın önemli göstergelerindedir. İstihdamda sosyal güvenlik hem işgücü verimliliği hem işçi refahı hem de gelecek kaygısı açısından önemlidir.

Toplumların sosyo-ekonomik yapılarındaki farklılıklar, sosyal güvenlik sistemin oluşmasına ve mevcut sosyal güvenlik sistemlerine de yansımış olsa da bütün toplumların öncelikli sorunları

arasında sosyal güvenlik sistemi ve yapısı gelmektedir. Bir çok alanda olduğu gibi sosyal güvenlik konusunda da kırsal kesim ve tarım sektörü dezavantajlı olmuştur. Tarım sektöründe ve kırsal alanda sosyal güvenlik sistemine dahil olma oranı halen düşük ve pek çok sorunu içeren yaygın bir problem olmaya devam etmektedir. Özellikle gelişmekte olan, ekonomik ve sosyal yapısında tarımın ağırlıklı olduğu Türkiye gibi ülkeler için istihdam ve sosyal güvenlik problemleri önemlidir. Sosyal güvenlik problemlerinin doğru bir şekilde tespit edilmesi için öncelikle tarımsal istihdamın incelenmesi gerekmektedir.

Türkiye de kırsal alanlarda yaşayanların neredeyse tamamı tarımsal faaliyetle uğraşır ve istihdam olurlar. Ülke nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan tarım nüfusu, sosyal güvenlik açısından uzun yıllar ihmal edilmiştir. Dünya da sosyal güvenlik kavramı sanayileşme başlamıştır. Dolayısıyla da sosyal güvenlik ve çalışanların hakları öncelikle sanayide istihdam olan işçilerde gelişmiştir. Bu durum Türkiye içinde geçerli olmuştur.

Türkiye’de özellikle 1950 yıllar sonrasında kırsal nüfus kentsel alanlara doğru yönelmeye başlamıştır. 1960 da ülke nüfusunun %68.1’i kırsal alanda yaşarken 2012 yılında bu oran %22.7’e düşmüştür. 6360 sayılı Yasayla 2013 yılında görülen önemli değişikliği dikkate almaksak günümüzde halen ülke nüfusunun yaklaşık %20’si kırsal alanlarda yaşamaktadır (Anonim, 2021a). Tarım sektörünün GSYH’daki payı 1970 de %37.3 iken, 1980’de 26.1’e, 1990’da %17.5’e ve 2000 yılında ise %14.1’e düşmüştür (Anonim, 2021b). Son on yıl içinde ise tarımın GSYH’daki payı 2011 yılında %6.7’e, 2020’de %8.2’e düşmüş ve 2021 yılı itibariyle tarımsal GSMİH 45 325 Milyon Dolar olarak gerçekleşmiş ve GSYH’daki payı ise %5.6 olmuştur (Anonim, 2021c).

Tarım sektörünün ülke ekonomisi ve sosyal hayatındaki bir diğer önemiye istihdam ve emek açısından çok uzun yıllardır özellikle sanayi, turizm ve hizmetler sektörüne sağladığı insan kaynağıdır. Tarım sektörünün istihdamdaki payı, GSYH da olduğu gibi yıllar itibariyle azalmıştır. Tarım sektörünün istihdamdaki payı, 1990 da %46.94 iken, 2000’de %36.00’ya ve 2010 yılında ise %25.15’e düşmüştür (Anonim, 2021b). Tarım sektöründe 2020 yılı itibariyle istihdam edilen 4716 bin kişinin toplam istihdamdaki payı %17.59 olmuştur (Anonim, 2021d).

Tarım sektöründe istihdam edilen 4716 bin kişinin 2020 yılı itibariyle işteki durumları incelendiğinde, tarım dışı sektörlere göre önemli farklar görülmektedir. Tarım sektöründe ücretli veya yevmiyeli çalışan oranı sadece % 12.6 iken tarım dışı sektörde %82.03, tarım sektöründe istihdam da işveren oranı %1.17 gibi çok düşük bir seviyedeysen tarım dışı sektörlerde %5.18, tarım da kendi hesabına çalışan oranı %42.77, tarım dışı sektörlerde ise %10.88’dir. Tarımsal üretimim ve kırsal alan yaşamının doğal yapısı itibariyle ücretsiz aile işçisi tarım sektöründe % 43.47 gibi yüksek bir oranken, tarım dışı sektörlerde sadece %1.91’dir (Anonim, 2021d).

Toplam istihdam da 2020 itibariyle 8 202 bin kişi kayıt dışı çalışmakta ve yani toplam istihdamın %30.6’sı kayıt dışıdır. Tarım sektöründe ise 3 936 bin kişi kayıt dışı çalışmakta ve tarımsal istihdamın %83.5 gibi çok yüksek bir oranı kayıt dışı istihdam edilmektedir. Tarım dışı sektörlerde bu oran %19.3’tür (4 265 bin kişi) (Anonim, 2021d). Tarım sektöründe kayıt dışı işgücünün büyük bölümünü kendi hesabına çalışanlar (%38.31) ve ücretsiz aile işçileri (%49.11) oluşturmaktadır. Tarım dışı sektörlerde ise kayıt dışı istihdam %54.47’le ücretli ve yevmiyeli çalışanlarda görülmektedir (Anonim, 2021d).

Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi ve düzenlemeleri Cumhuriyetle başlamıştır. T.C. Anayasası’nın 60. maddesinde ise “Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar” hükmüyle sosyal güvenlik hakkına sahip olmanın sadece istihdam edilenleri değil herkesi kapsadığını ifade edilmiştir (Anonim, 2021e).

Türkiye’de çiftçi ve tarım çalışanlarına yönelik sosyal güvenlik uygulamalarının yasal sürecini inceleyen pek çok çalışma bulunmaktadır. Ancak çiftçi ve tarım çalışanlarının sosyal güvenlik uygulamalarına yaklaşımı, memnuniyet ve beklentilerine yönelik birkaç çalışma bulunmaktadır. Akpınar (2009), Avrupa Birliği’nde tarım sektöründe sosyal güvenlik uygulamalarını değerlendirdiği çalışmada, uyum sürecinde Türkiye’de tarım sektöründe 5510 sayılı kanun kapsamında çiftçi ve tarım çalışanlarının durumunu ortaya koymuştur. Işın ve ark. (2010), Türkiye’de tarım ve tarım dışı sektörlerde istihdamın yapısını inceldikleri çalışmalarında, tarımda sosyal güvenlik uygulamalarının tarihsel süreçte değişimini ortaya koymuşlardır. Kılıç (2010), bu çalışmada Türkiye’de tarım kesimine yönelik sosyal güvenlik uygulamaları üç döneme ayrılarak incelenmiştir. Adıgüzel (2011), 6111 sayılı Kanunla tarımda çalışanların lehine yapılan düzenlemeleri incelemiş ve tarımda süresiz çalışanların

sorunlarında bu kanunla önemli iyileşmeler olduğunu ifade etmiştir. Görmüş, (2019), Türkiye’de tarımsal istihdamın cinsiyet yapısını incelediği çalışmasında, tarımda kadınların istihdam oranının erkeklerden daha yüksek olmasına rağmen, istihdamdaki şeklinin ücretsiz aile işçisi, geçici, kısmi veya sınırlı süreli olduğunu ve büyük bölümünün kayıt dışı olarak sosyal güvenceden yoksun olarak istihdamda yer aldığını ifade etmiştir. Kızılaslan ve ark. (2021), Tokat ilindeki çiftçilerin sosyal güvenlik sisteminden yararlanma durumlarını ve kamu sigortaları konusundaki bilgi ve düşüncelerini araştırdıkları bu çalışma, ankete dayalı az sayıdaki çalışmadan biridir. Türkiye’de tarım çalışanları ve çiftçilerin sosyal güvenlik uygulamalarından memnuniyetlerini, tutumlarını, beklentilerini vb durumları tespit edebilecek ankete dayalı çalışmaların yapılması yararlı olacaktır.

Sosyal Güvenlik Kurumunca ‘*Sosyal Güvenlik; ‘insanların gelirlerine bakılmaksızın toplum huzurunu ve refahını bozan sosyal tehlikelerin verdiği zararlardan “insan hakkı” ve esas itibarıyla de “devlet görevi” olarak primli ya da primsiz sistemlerin kullanılması, kişilerin sosyal tehlikelerin zararlarından kurtarılma güvencesidir.*’ şeklinde ifade edilmektedir (Anonim 2022c).

Tarım sektörüne yönelik sosyal güvenlik uygulamalarının başlangıcı, sürekli çalışan tarım işçilerini kapsayan 1964 yılında yürürlüğü giren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa dayanmaktadır (Anonim, 2022f). Tarım sektöründe çalışanlara yönelik sosyal güvenlik uygulamalarının geçirdiği değişim sürecini 3 döneme ayırmak mümkündür (Işın ve ark., 2010):

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun yürürlükte olduğu dönem (1964-1983): 1964 yılında yürürlüğe giren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, sadece kamu ve özel sektörde ait tarım ve orman işlerinde sürekli çalışan tarım işçilerini sosyal güvenlik kapsamına almıştır. Bu nedenle tarım sektöründe kısmen bir sosyal güvenlik kapsamı oluşturmuştur (Anonim, 2022f).

2925 ve 2926 Sayılı Kanunların yürürlükte olduğu dönem (1983-2008): 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, tarım işlerinde hizmet akdiyle geçici çalışanlar için çıkarılmış ve isteğe bırakılmıştır. Geçici çalışan tarım işçileri, Kanunda belirtilen prim tutarını ödeyerek sigortalı olabilmıştır (Anonim, 2022g). 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Kanunu, tarımda kendi adına ve hesabına çalışanları tercih ettiği prim basamağından yapacağı prim ödemesiyle sosyal güvenlik kapsamına almıştır (Anonim, 2022h). 2925 ve 2926 sayılı kanunlar tarımda çalışanları, işveren ve işçi olarak ikiye ayırmıştır (Işın ve ark., 2010).

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun yürürlüğe girdiği dönem (2008 yılından günümüze) : 31.05.2006 da kabul edilmiş ve 01.10.2008 de yürürlüğü girmiştir. Bu kanunla birlikte Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve SSK birleştirilmiş ve sosyal güvenlik sistemi tek kurum bünyesinde toplanmıştır (Kızılaslan ve ark., 2021). 5510 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden sonra 2925 sayılı kanunun bir kısmı, 2926 sayılı kanunun ise tamamen yürürlükten kaldırılmıştır. 2926 sayılı kanuna istinaden sigortalı olan kendi adına ve hesabına çalışanlar çiftçiler, 5510 sayılı kanuna tabi olmuştur (Anonim, 2022i). 2925 sayılı kanuna bağlı olan tarım işlerinde hizmet akdiyle geçici veya sürekli çalışan tarım işçileri kısmen 2925 sayılı kanuna kısmen de 5510 sayılı kanuna tabi olmuşlardır (Işın ve ark., 2010). 2011’de yılında çıkarılan 6111 Sayılı Kanunla, 5510 Sayılı Kanunda tarım işlerinde çalışanlara için özellikle süreksiz çalışanlara yönelik belirsizlikler giderilmiştir (Adıgüzel, 2011).

Modern bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulamaya çalışıldığı Türkiye’de tarım sektörünün de sosyal güvenlik sisteminin içerisinde yeterince yer alamamış olması doğaldır. Ayrıca tarım sektörünün diğer sektörlere göre dezavantajlı olmasının önemli nedenlerinden biri de Türkiye’deki tarım işletmelerinin neredeyse tamamının küçük ve orta büyüklükte aile işletmeleri olmaları ve tarımsal gelirlerinin düşük olmasıdır. Bu çalışmada Çanakkale ilindeki çiftçilerin sosyal güvenlik sistemiyle ilgili bilgileri, memnuniyetleri ve sosyal güvenlik primiyle ilgili düşünce, tutum ve davranışlarında araştırılmıştır.

Materyal ve Yöntem

Çanakkale İli Merkez ilçesine bağlı 52 köy araştırma bölgesi olarak seçilmiştir. Araştırma bölgesinin Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre toplam tarım nüfusu (19.027 kişi) araştırmanın ana kitlesini oluşturmaktadır. Örnek hacmini sonlu ana kitlelerde varyans bilinmiyorsa kullanılan oransal örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Miran, 2002).

Örnek hacmi formülü;

$$n = \frac{N p (1 - p)}{(N - 1) \text{ var}^2 px + p (1 - p)}$$

n = Örneğe çıkan çiftçi sayısı

N = Ana kitle büyüklüğü

p = Ana kitle oranı

var² px = Ana kitle oranının varyansı

Örnek hacminin hesaplanmasında 0.10 hata payı ve % 95 güven aralığı ile çalışılmış ve örnek hacmi 96 olarak belirlenmiştir. Araştırma bölgesi olan 52 köy arasından ulaşım olanakları ve nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu 12 seçilmiş ve köyler arasında köy nüfuslarına göre oransal olarak dağıtılmıştır. Araştırmanın ana materyalini Çanakkale İli Merkez İlçesine bağlı 12 köyde tarımsal faaliyet yapan çiftçilerle yapılan anket çalışmasından elde edilen birincil nitelikli veriler oluşturulmuştur.

Verilerin değerlendirilmesinde, sayısal ve oransal hesaplamaları yapılarak, çizelgeler hazırlanmıştır. Ayrıca temel tanıtıcı istatistikler olan minimum ve maksimum değerler, aritmetik ortalama ve standart sapma hesaplanmıştır.

Çiftçilerin sigortalı olma durumları, prim ödeme, ödemeye razı oldukları prim miktarlarıyla; demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri, işletme büyüklükleri, işletme ve hane gelirleri ve gelir kaynakları gibi değişkenlere göre anlamlı farklılıkların olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla ki-kare bağımsızlık (χ^2) testi yapılmıştır.

Bulguları ve Tartışma

Demografik Özellikler

Anket çalışmasıyla çiftçilerin demografik özellikleri tespit edilerek, mevcut sosyal güvenlik durumları ve memnuniyet düzeyiyle ilişkileri ortaya çıkarılmak istenmiştir

Çizelge 1. Çiftçilerin Demografik Özellikleri

Table 1. Demographic Characteristics of Farmers

		Sayı	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	96	100.00
Yaş (yıl)	35-39	8	8.33
	40-44	20	20.83
	45-49	22	22.92
	50-54	14	14.58
	55-59	22	22.92
	>60	10	10.42
Min =35, Max=68, Ort=49.51, S.Sapma=7.67			
Hane Nüfusu (kişi)	1-2	24	25.00
	3	21	21.88
	4	37	38.54
	5	10	10.42
	>6	4	4.17
	Min =1, Max=7, Ort=3.47 S.Sapma=1.15		
Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	1	1.04
	Okur-yazar	3	3.13
	İlkokul	27	28.13
	Ortaokul	33	34.38
	Lise	32	33.33
Mesleki Deneyimleri	10-20	8	8.33
	21-30	24	25.00
	31-40	40	41.67
	41-50	22	22.92
	>51	2	2.08
	Min= 10 Max=55 Ort=35 S.Sapma=9.34		

Çiftçiler 35 ve 68 yaş aralığında olup, yaş ortalamaları yaklaşık 49.51 yıl olarak bulunmuştur. 2019 yılında 980 çiftçini üzerinde Türkiye genelinde yapılan bir çalışmada; çiftçilerin ortalama yaşı 45.8 olarak bulunmuştur (Anonim, 2019). Araştırma katılan çiftçilerin %34.38 ortaokul mezunudur. Edirne ilinde yapılan bir çalışmada çiftçiler ağırlıklı olarak (%54.45) ilkokul mezunu bulunmuştur (Binarıcı, 2016). Hane nüfusu ortalaması 3.47 kişi, mesleki deneyimleriyse 35 yıl olarak bulunmuştur (Çizelge 1).

Tarımsal Varlıkları

Araştırma bölgesine çiftçilerin tarımsal arazi, hayvan ve tarımsal alet makine varlıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Çiftçilerin ortalama işletme büyüklüğü 101.26 dekar bulunmuştur. Ancak çiftçilerin toplam işletme arazisi büyüklüğü veri setin de uç gözlem bulunmasından dolayı uç gözlemlerin aritmetik ortalamadaki yanıltıcı etkisini gidermek işletme büyüklüğünün geometrik ortalaması 75.33 da olarak hesaplanmıştır. Çanakkale ilinde işletme büyüklüğü 71.1 dekadır (Anonim, 2020). İşletmelerin alet-makine sermaye varlıkları içinde en büyük pay traktör ve pulluğa aittir.

Anket sonuçlarına göre çiftçilerin %52.08'i hayvansal üretim yapmaktadır. Çanakkale İl Brifing Raporuna (2020) göre ilde, 46 650 adet tarım işletmesi mevcut ve işletme başına ortalama 4.74 adet büyükbaş, ortalama 16.82 adet küçükbaş hayvan varlığı vardır (Anonim, 2020). Araştırma bölgesinde ise işletme başına büyükbaş hayvan varlığı ortalama 4.46 adet, küçükbaş hayvan varlığıysa ortalama 12.06 adetle Çanakkale genelinin ortalamalarıyla uyumludur. Büyükbaş hayvanı olan işletmelerinin, büyükbaş hayvan varlığı 2 ve 60 baş arasında değişmektedir. Büyükbaş hayvancılık yapan işletmelerin büyükbaş hayvan varlığının aritmetik ortalaması 26.75 baş ve uç gözlemler olduğu için hesaplanan geometrik ortalaması ise 21.87 baş olarak bulunmuştur. Büyükbaş hayvancılıktan sağlanan gelirin yıl boyunca sürekli olması ve diğer tarımsal faaliyetlere göre nispeten daha yüksek olduğu için çiftçi ve tarım işletmesinde önemli bir katkısı vardır.

İşletmelerdeki küçükbaş hayvan varlığı 1 ile 200 baş arasındadır. Küçükbaş hayvanı olan işletmelerin hayvan varlığının aritmetik ortalaması 50.75 başken uç değerlerin etkisini azaltmak için hesaplan geometrik ortalaması 19.01 baş bulunmuştur.

Çiftçilerin Gelir Bilgileri

Anket katılan çiftçilerin sadece %25'i hayvansal yetiştiricilikten ekonomik kazanç sağladığını ifade etmiştir. Çiftçilerin %75'inin tarımsal faaliyetler dışında gelirinin olduğu belirlenmiştir. Çanakkale ili Biga ilçesinde yapılan bir çalışmada çiftçilerin %83.76 gibi büyük bir çoğunluğunun tarım dışı gelir kaynağının olduğu bulunmuştur (Büyükcen 2020). Çiftçilerin %88.5'inin tarımsal desteklerden faydalanmaktadır.

Çiftçilerin aylık hane gelirlerinin 2500 TL ve 10000 TL arasında değiştiği, ortalama hane geliri 6457 TL olduğu bulunmuştur. Çiftçilerin %33.33'ünün aylık hane gelirinin 5000 TL'den daha az olduğu, %23.66'sının 5001 – 6000 TL arasında, %13.98'inin 6001 – 7000 TL arasında ve %29.03'ünün 7001 TL'den daha yüksek hane geliri olduğu ifade edilmiştir. Tokat ilinde 2018 yılında çiftçilerin kamu sigortalarındaki yeri ve uygulamalarıyla ilgili bilgi ve düşüncelerine yönelik yapılan bir çalışmada çiftçilerin aylık ortalama geliri 1884 TL olarak bulunmuştur (Kızılaslan ve ark, 2021).

Çiftçilerin Sosyal Güvenlik Durumu

Tarımsal üretim tarla, bağ, bahçe, ağır, ağıl gibi mekânlarda ve zorlu hava koşullarında gerçekleştirilen bir ekonomik faaliyet olduğu için çalışanlar ciddi bir yıpranmaya maruz kalmaktadır. Tarımsal üretimin mevsimsel olması üretimi ve dolayısıyla da gelir dönemseldir. Gelirin sürekli olmaması çiftçiler ve tarım çalışanlarının sosyal güvenlik kaydına ve ya primlerin düzenli ödenmesine olumsuz yansımaktadır. Bu nedenlerle hem sosyal güvenlik sistemde tarım çalışanlarının ve çiftçilerin oranı düşük olmakta hem de primlerin düzenli ödeyemeyen tarım çalışanları ve çiftçiler sosyal güvenlik olanaklarından yeterince yararlanamamaktadır. Araştırma bölgesinde çiftçilerin %8.48'inin sosyal güvenlik kurumuna kaydının olmadığı, %15.6 sinin emekli ve %75.92'sinin aktif sigortalı olduğu görülmüştür.

Sosyal Güvenlikle İlgili Bilinç Düzeyi ve Memnuniyet Durumu

Çiftçilerin sosyal güvenlik sağladığı olanaklar ve haklarda bilinç düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Yeşil kartla ilgiliyse yetersiz ve yanlış bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Sosyal güvenlik kaydı olmayan çiftçilerin tamamı sigorta yaptırmak istediklerini ancak primlerin yüksek olduğunu ve ödeyemeyecekleri için yaptıramadıklarını belirtmiştir. Çiftçilerin %89.6'sinin sosyal güvenlik

sisteminden memnun olduklarını görülmüştür. Kamu sigortalarıyla ilgili 2018 yılında Tokat ilinde yapılan çalışmada çiftçilerin %69.2'sinin sosyal güvenlik politikalarından memnun olduğu bulunmuştur (Kızılaslan ve ark, 2021).

Çiftçilerin %22.4 ile “Primlerin Düşürülmesi” ve yine %22.4’ü “Emeklilik Yaşının Düşürülmesi” gerektiğini ifade etmişlerdir.

Ankete katılan çiftçilerin tamamının primlerini düzenli ödeyemedikleri tespit edilmiştir. Kızılaslan ve ark. (2021) tarafından yapılan çalışmada Tokat ilindeki çiftçilerin sosyal güvenlik prim tutarını çok bulduğu ve ödeyecek güçte olmadıkları tespit edilmiştir. Çalışmanın yapıldığı 2019 sonbahar döneminde (01 Ocak - 31 Aralık 2019) tarım / çiftçi en düşük aylık prim 764.84 TL, düzenli ödenme yapıldığı takdirde %5 indirimle 653.99 TL'dir. Anket çalışmasına katılana çiftçilerin ödemeye razı olduğu ortalama prim 423 TL olarak bulunmuştur.

Çizelge 2. Çiftçilerin Ödemeye Razı Oldukları Sigorta Primi
Table 2. Insurance Premium That Farmers Agree to Pay

	Sayı	Yüzde (%)
Ödenmesi Göze Alınan Sigorta Primi	< 300 TL.	42
	301-400 TL.	33
	401 TL +	21

Min= 100 Max= 600 Ort= 423,4375 S.Sapma= 84,6675

Araştırmada çiftçilerin ödemeye razı oldukları primle; yaş, hanedeki birey sayısı, mesleki deneyim vb demografik özellikleri arasında ki-kare testine göre istatistiksel olarak herhangi bir farklılık bulunamamıştır.

Çizelge 3. İşletme Büyüklüğüyle Çiftçilerin Ödemeye Razı Olduğu Primin Ki-Kare Testi
Table 3. Chi-Square Test Between Firm Size and Farmer's Agree to Pay Premium

İşletme büyüklüğü	Ödemeye Razı Olduğu Prim Miktarı			Toplam	Pearson Chi Square X^2	P
	300 TL ve altı	301-400 TL	401 ve üstü			
Ortalamanın Altında	31	13	12	56	9.021	0.011
Ortalamanın Üstünde	11	20	9	40		
Toplam	42	33	21	96		

Diğer taraftan işletme büyüklüğüyle (ortalama 101.26 da) çiftçinin ödemeye razı olduğu prim miktarı arasında ki-kare testine göre ($X^2=9.021$, $p=0.011$) istatistiksel anlamda bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4. Büyükbaş hayvan varlığıyla Çiftçilerin ödemeye razı olduğu primin Ki-Kare Testi
Table 4. Chi-Square Test Between Cattle Stock and Farmer's Agree to Pay Premium

Büyükbaş Hayvan Varlığı	Ödemeye Razı Olduğu Prim Miktarı			Toplam	Pearson Chi-Square X^2	P
	300 TL ve altı	301-400 TL	401 ve üstü			
Büyükbaş hayvan yok	39	26	15	80	5.377	0.068
Büyükbaş hayvan var	3	7	6	16		
Toplam	42	33	21	96		

İşletme büyüklüğüyle olduğu gibi tarımsal gelir açısından önemli getirisi olan büyükbaş hayvan varlığı (ortalama 7.46 baş) ile çiftçinin ödemeye razı olduğu prim miktarı arasında ki-kare testine göre ($X^2=5.377$, $p=0.068$) istatistiksel anlamda bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ancak ki-kare testine göre küçükbaş hayvan varlığı ($X^2=0.965$, $p=0.617$) ve kümes hayvanlarının varlığının ($X^2=2.007$, $p=0.367$) çiftçinin ödemeye razı olduğu prim miktarı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Çizelge 5. Tarım dışı gelir varlığıyla Çiftçilerin ödemeye razı olduğu primin Ki-Kare Testi

Table 5. Chi-Square Test Between Non-farm Income Status and Farmer's Agree to Pay Premium

Hanede tarımsal faaliyet dışı gelir	Ödemeye Razı Olduğu Prim Miktarı			Toplam	Pearson Chi-Square X^2	P
	300 TL ve altı	301-400 TL	401 ve üstü			
Var	26	26	20	72	8.681	0.013
Yok	16	7	1	24		
Toplam	42	33	21	96		

Khi-kare testine göre ($X^2=8.681$, $p=0.013$) hanede tarımsal faaliyet dışı gelirin varlığıyla çiftçinin ödemeye razı olduğu prim miktarı arasında istatistiksel anlamda farklılık olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 6. Hanelerin ortalama geliriyle Çiftçilerin ödemeye razı olduğu primin Ki-Kare Testi

Table 6. Chi-Square Test Between Average Income of The Households and Farmer's Agree to Pay Premium

Hanenin ortalama geliri	Ödemeye Razı Olduğu Prim Miktarı			Toplam	Pearson Chi-Square X^2	Fisher's Exact Testi
	300 TL ve altı	301-400 TL	401 ve üstü			
< 5000 TL	20	9	2	31	17.584	17.115
5001 – 6000 TL	10	9	3	22		
6001 – 7000 TL	4	5	4	13		
7001 +	6	9	12	27	P	P
Toplam	40	32	21	93	0.007	0.006

Çiftçinin ödemeye razı olduğu prim miktarıyla hanelerin ortalama aylık gelirleri arasında yapılan çapraz tabloda 5 den daha az gözlem bulunan hücre oranı %25 olduğu için Pearson Chi-Square test sonucu güvenilirliğini kaybetmektedir. Bu nedenle Fisher's Exact Testi uygulanmıştır. Fisher's Exact Testine göre (17,115, $p=0.006$) hanelerin ortalama aylık gelirleriyle çiftçinin ödemeye razı olduğu prim miktarı arasında istatistiksel anlamda bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Çanakkale ili merkez ilçesine bağlı köylerde çiftçilerin sosyal güvenlik sistemiyle ilgili düşünceleri, memnuniyetleri ve davranışlarının araştırıldığı bu çalışmada, çiftçilerin %8.48'i herhangi bir sosyal güvencesi olmadığı, %15.6'sinin emekli ve %75.92'sinin ise aktif sigortalı olduğu görülmüştür. Çiftçilerin sosyal güvenlik sisteminden %89.6 gibi yüksek bir oranda memnun olduğu görülmüş ancak çiftçilerin tamamının prim borcu olduğu veya düzenli ödeme yapamadıkları belirlenmiştir. Bu da özellikle genel sağlık hizmetlerinden yararlanmada sıkıntılara neden olmaktadır.

Tarımsal üretimin ve dolayısıyla tarımsal gelirin mevsimsel olması, tarımsal üretimde ve gelirden olumsuz iklim koşullarının etkisiyle çiftçiler düzenli ve yeterli gelir sağlayamamaktadır. Bu durumda çiftçilerin ve tarım çalışanlarının sosyal güvenlik sistemine kayıt yaptırmasına veya primlerini düzenli ödemesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla da tüm bunlar sosyal güvenlik sisteminin içinde tarım çalışanlarının ve çiftçilerin oranını düşürmekle ve sosyal güvenlik olanaklarından yeterince yararlanabilmelerine engel olmaktadır. Her ay düzenli geliri olmayan çiftçi ve tarım çalışanlarının primlerini aylık olarak düzenli ödeyebilmeleri pek mümkün değildir. Anket çalışmasının yapıldığı 2019 sonbahar döneminde tarım / çiftçi en düşük 764,84 TL olan aylık prim, düzenli ödenmesi durumunda 653,99 TL (%5 indirimle) iken çiftçilerin ödemeye razı olduğu prim miktarı ise anket çalışmasında ortalama ise 423 TL olarak bulunmuştur. Ayrıca çiftçilerin %22.4'ü emeklilik yaşının ve primlerin düşürülmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Ki-kare testleri de çiftçilerin demografik özellikleriyle ödemeye razı oldukları prim miktarı arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken işletme büyüklüğü, büyükbaş hayvan varlığı, hanede tarımsal faaliyet dışı gelir varlığı ve hanelerin aylık ortalama gelir düzeyiyle ödemeye razı olunan prim miktarı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Çiftçiler de sosyal güvenlik bilinç düzeyinin ve sosyal güvence isteğinin yüksek olduğu görüldüğü için bazı düzenlemeler ile hem tarımsal istihdamdaki %83.5 olan kayıt dışılık oranı düşürülebilir hem de çiftçilerin sosyal güvenlik olanaklarından daha fazla yararlanması sağlanabilir.

Tarımsal üretimim mevsimsel olması çiftçi ve tarım çalışanlarının yılın belli dönemlerinde gelir elde etmesine ve ayrıca tarımsal üretimin doğa olaylarına (iklim, hastalık, zararlı vb) bağlılığı da gelirden yüksek risk içermesine neden olmaktadır. Bu gibi nedenlerle tarım çalışanlarının ve çiftçilerin sosyal güvenlik uygulamalarından daha çok yararlanması için devlet desteği çok önemlidir. Sosyal güvenlik primlerinin ödeme dönemlerinde esneklik sağlanması ve prim miktarının makul seviyelerde belirlenmesi veya emeklilik aylığının daha cazip bir miktara yükselmesi hem tarımsal istihdamdaki kayıt dışılık oranının düşmesinde hem de çiftçilerin ve tarım çalışanlarının sosyal güvenlik olanaklarından daha fazla yararlanmasına katkı verecektir.

Not: Bu çalışma yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Adıgüzel, A., 2011. 6111 Sayılı Kanun’la tarım işlerinde süreksiz çalışanların sigortalılığı. Mali Çözüm, Mart-Nisan 2011, s. 327.
- Akpınar, T., 2009. Avrupa Birliği ekseninde Türkiye’de tarım sektöründe sosyal güvenlik ve sorunları, Sosyal Bilimler Metinleri 01 / 2009. Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ, ISSN 1308-4895 (Internet), Erişim Tarihi: 11 Kasım 2021
- Anonim, 2019. Türkiye tarımsal görünüm saha araştırması 2019. Kredi Kayıt Bürosu, https://www.kkb.com.tr/Resources/ContentFile/2019_KKB_TURKIYE_TARIMSAL_GORUNUM_SAHA_ARA%C5%9ETIRMASI.pdf Erişim Tarihi: 14 Ocak 2022
- Anonim, 2020. 2020 Yılı brifing raporu Çanakkale, <https://canakkale.tarimorman.gov.tr/Menu/17/Brifing> Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022
- Anonim, 2021a. TÜİK, yıllara ve cinsiyete göre il / ilçe merkezleri ve belde / köy nüfusu, genel nüfus sayımları – ADNKS. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> , Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022
- Anonim, 2021b. Kalkınma Bakanlığı, ekonomik ve sosyal göstergeler 1950-2014. https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022
- Anonim, 2021c. Tarım ve Orman Bakanlığı. <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Veriler/GSYH.pdf> Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022
- Anonim, 2021d. TÜİK, İstihdam edilenlerin yıllar ve cinsiyete göre işteki durumu. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1> Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022
- Anonim, 2022e. Sosyal Güvenlik Kurumu. <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz#:~:text=Sosyal%20g%C3%BCvenlik%20C%20insanlar%C4%B1n%20gelirlerine%20bak%C4%B1lma%C4%B1z%C4%B1n,sosyal%20tehlikelerin%20zararlar%C4%B1ndan%20kurtar%C4%B1lma%20g%C3%BCvencesidir> Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022
- Anonim, 2022f. Resmî Gazete, Sosyal Sigortalar Kanunu. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11766.pdf> Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022
- Anonim, 2022g. Resmî Gazete, 2925 Sayılı Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18197.pdf> Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022
- Anonim, 2022h. Resmî Gazete, 2926 Sayılı Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr/Eskiler/2005/08/20050801-2.htm> Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022
- Anonim, 2022i. Resmi Gazete, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060616-1.htm> Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022
- Binarıcı, S., 2016. Edirne ili Lalapaşa ilçesinde ayçiçeği üreticilerinin tarımsal desteklerden faydalanma düzeyini ve memnuniyetlerini etkileyen faktörlerin analizi. Yüksek Lisans Tezi Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Çanakkale.

- Büyükcan, B. ve Tan, S., 2020. Çanakkale ili Biga ilçesinde süte üreticilerinin hayvancılık politikalarına bakış açılarının incelenmesi. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi. 51(3):258-266.
- Görmüş, A., 2019. Türkiye’de tarımsal istihdamın cinsiyete dayalı yapısı ve sosyal politika önerileri. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi. 14(3):563 – 578.
- Işın, F., Keskin, G., Kılıç, M., Türkekul, B. ve Çelik Ateş, H., 2010. Türkiye’de tarımsal işgücü piyasası ve sosyal güvenlik politikaları. Ziraat Mühendisleri Odası VII. Teknik Kongre, Ankara.
- Kılıç, M., 2010. Sosyal güvenlik reformu kapsamında tarım kesiminde sosyal güvenlik uygulamaları. Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, Şanlıurfa.
- Kızılaslan, N., Solmaz, E. ve Kızılaslan, H., 2021. Çiftçilerin kamu sigortalarındaki yeri ve sigorta uygulamaları hakkında bilgi ve düşüncelerin belirlenmesi (Tokat İli Örneği). Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi. 10(2):2146-8168.
- Miran, B., 2002. Temel İstatistik, Ege Üniversitesi, Bornova, İzmir.